

широкому розповсюдженню засобами масової інформації, де основною руйнівною силою є ТВ та реклама, підкорює масову свідомість і створює легіони розтиражованих конформістів, де, як атавізм, зникає такий феномен, як індивідуальність. Маркетинго-орієнтовані — це ніхто інший як рекламоспоживачі, і на цьому фоні на їх користь невтомно працюють легіони спеціалістів реклами з та паблік рилейшн.

Сучасна культурна парадигма трактує життя індивіда на смітнику речей та пристрастей, де зображення важливіше за реальність. При цьому важливий не смак, а його колір (імідж). Це гра символів на загальному ринковому карнавалі, де реклама — це мистецтво відтворення снів споживача, адже суть психоаналітичних концепцій в рекламі зводиться до одного запитання: “З чим спить споживач?” Виявляється, що спить він з позасвідомою мрією, яка здатна набувати різних форм, де споживач не забуває свої сни, бо йому вже не соромно за ці ірраціональні, нездорові прояви діяльності поза соціальним контролем, адже відтепер його цензором є “новий міся паблік рилейшн”, що забезпечує моральнісний захист прав споживача. Рекламист ініціює свою фантазію, щоб уловити настрої та бажання мас. Маси бачать те, що хочуть бачити. ЗМК не створюють, а лише вловлюють бажання. Закон демократії проголошує: хліба вистачає, але видовищ — ніколи. На зміну застарілій формі світу як театру, де кожен виконує свої ролі, приходить нова. Наступна його форма — це матеріальний образ ринку, де життя — це товар на винос” (Й.Бродський).

Ю.С.Сабадаш

(доцент, ПДТУ, Маріуполь)

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКЕ СВІТОВІДЧУВАННЯ УМБЕРТО ЕКО (РОМАНИ “ІМ’Я ТРОЯНДИ”, “МАЯТНИК ФУКО” ТА “ОСТРІВ ВЧОРАШНЬОГО ДНЯ”)

Поняттям “постмодернізм” все частіше визначають не тільки становище сучасної літератури, а й стан суспільства в цілому. Постмодернізм проголошує гасло “відкритого мистецтва”, вільної взаємодії з усіма старими і новими традиціями. Це гра з цитатами, жанрами і стилями різних епох, зняття різниці між нормативним і ненормативним, взагалі, принципова відмова від поняття норми. Постмодернізм встановлює партнерсько-ігрові відносини між читачем та автором. Гра й іронія — важливі якості цієї літератури, що стала найхарактернішим явищем художнього життя кінця ХХ та початку ХХІ ст.

Постмодерністський роман — “гра в бісер”, текст, побудований на текстах, багатопластовий культурний код, що потребує неабияких зусиль для прочитання, елітарний ігровий ритуал і навіть, якщо загодно, “клубний піджак”. Постмодернізм не випадково виник саме у другій половині ХХ ст. у середовищі художньої еліти відкритих товариств західних країн з дуже високим рівнем академічної свободи дослідження гуманітарних проблем, і не випадково його найбільші адепти — Хуліо Кортасар, Хорхе Луїс Борхес, Джон Фаулз, Джон Барт, Томас Пінчон, Умберто Еко, Лоуренс Норфолк — високочолі інтелектуали-гуманітарії європейського вишколу. Постмодерністський творець — письменник і вчений в одній особі. Його кредо — припинити насичуватися і почати переварювати. Середовище перебування постмодернізму — універсум культури, каталоги фактів і моря текстів. Його надмета — естетичне осмислення досвіду культури (на відміну від вітчизняної, надзавдання якої — пошуки абсолютної моральної істини).

В даних тезах розглядається постмодерністське світовідчуття, представлене у творчості відомого італійського вченого та письменника Умберто Еко.

Характерно, що Еко постійно працює над кількома провідними напрямками світової науки, завжди перебуваючи в її авангарді і вдало поєднуючи глибини історії з вершинами найновітніших ідей. Так, починаючи з 60-х років, Еко активно виступає як теоретик постмодерну. Одна з основоположних ідей постмодерністської естетики, згідно з Еко, це інтертекстуальність, яка виявляє себе в новому творі у формі діалогічного цитування, пародіювання, інтерпретації відомих літературних сюжетів (за висловом письменника, “сюжет може відродитися у вигляді цитування інших сюжетів...”). Ще одна програмна теза постмодерністської концепції Еко: твір повинен поєднувати у собі проблемність і розважальність, спиратися на традиції літературної класики і, водночас, не ігнорувати запита і смаки “масової культури”. Саме ігнорування традицій класики, їх заперечення й, одночасно, акцент на

підкресленій елітарності і значною мірою зарозумілості завели у глухий кут і сприяли культурній “вичерпаності” естетики модернізму, і зокрема авангардизму. За словами Еко, в процесі руйнації культури минулого авангардизм дійшов свого логічного кінця, вихолостився до абстракції, до безобразності, до чистого полотна, до дірки у полотні, до спаленого полотна; в архітектурі — до садового паркану, до будинку-коробки, в літературі — до остаточного зруйнування логічної зв’язності, до онімлого білого аркушу, в музиці — до цілковитої какофонії і невиразного шуму й, зрештою, до абсолютної тиші. Інакше кажучи, авангардизм дійшов межі мистецтва, вилучивши з нього усе, що перетворювало його на мистецтво. Постмодернізм, за висновками Еко, це відповідь модернізмові, покликана повернути мистецтву втрачені ним естетичні позиції й реабілітувати інтерес до нього масового читача чи глядача.

Герої “Імені троянди” займаються пошуками таємничого рукопису убивств. Герої “Маятника Фуко” розшифровують таємничий рукопис, відчуваючи, по мірі заглиблення, як підноситься над ними рука вбивці. Герой роману “Острів вчорашнього дня” сам створює роман, стаючи водночас Автором і Читачем, він убиває самого себе, щоб перед загибеллю побачити Істину. Всі романи немов би доповнюють один одного: проєкції минулого на сьогодні змінюються картинами теперішнього, перекинутими в минуле. Різні люди різних часів живуть по-різному і різними мовами з допомогою різних засобів думають і говорять про одне і те ж — з цього, мабуть, і складається, незважаючи на несхожість цивілізацій та укладів, всесвітньо-історична єдність людства: намагання, вийшовши з загальної коліски, якомога довше не піти в загальну могилу. Як щирий семіотик, Еко змушує своїх героїв зосереджуватись на прочитанні життя. Прочитання є відшукування змісту. Незасвоєння змісту є нерозуміння. Нерозуміння є страх. А страх — не простий побутовий страшок, але всепроникаючий екзистенційний Angst — почуття, що незмінно супроводжує людину впродовж усієї писаної історії. Міфологічне уявлення античності про всеосяжний Космос в епоху Середньовіччя замінилося уявленнями про Божествену єдність Богоствореного світу, всілякі поділи якого виходять від диявола. Середньовічне мислення засноване на символах-текстах, котрі треба прочитувати й запам’ятовувати, але ні в якому разі не інтерпретувати і не створювати наново. Інтерпретатор і автор, що аналізує і досліджує, — слуга Сатани... Чи не правда, ця середньовічна установка дуже сучасна? Саме вона лежить в основі теперішніх “всесильних, тому що безпомилкових” учень, не спроможних упроваджувати себе інакше як терором, а при виявленні власної вичерпаності готових потягти за собою в могилу увесь світ.

Слід відзначити й деяку сюжетно-емотивну своєрідність розглядуваних творів. Крізь перші розділи всіх трьох романів Еко треба продиратися, як крізь колючу огорожу. Надмірність інформації тисне, особливо при читанні “Маятника Фуко”. Насиченість тексту малознаними історичними відомостями, вдало підігріта ефектом чекання, що не збувається (бо таємниця усе не розкривається!), потребує збільшення дози. Коли ж з’ясується, що прочитання життя не припускає ніяких прихованих змістів, що сенс життя в ньому самому, що великі таємниці тамплієрів, розенкрейцерів, масонів і сіонських мудреців — пшик і нуль. Конспірологи і “борці зі світовою змовою” ніякої боротьби і перемоги не хочуть, — живучи у вічному страху, вони бажають такого ж страху і для всіх інших, а тому самі придумують ворогів, побоюються не логічного спростування, а емоційного заперечення своїх “цінностей” — осміяння. Те, над чим сміються, більше не лякає.

Причина всіх розмов про постмодернізм — у цілком очевидній на сьогоднішній день кризі класичної моделі часового континуума: час, безумовно, ущільнився; новітні наукові відкриття в області макрокосмосу й мікрокосму, з одного боку, й небувала, порівнянна хіба тільки з початком нашої ери спрага духовного — з іншого, змушують напружено шукати нові шляхи сприйняття часу. І тут варто назвати основний елемент світовідчуження, що розкривається в романах Умберто Еко: рівноцінність і рівнозначність усіх тимчасових вимірів — минулого, теперішнього і майбутнього — за умови безстерезного відкидання будь-яких спроб як “реставраторства”, так і “обрубубання” Історії.

94

Л 93

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Kiioviensis nationalis universitatis nomine Taras Schevtschenco

Філософський факультет
Philosophicae facultas

ЛЮДИНА – СВІТ – КУЛЬТУРА HOMO – MUNDUS – CULTURA

Актуальні проблеми філософських,
політологічних і релігієзнавчих досліджень.

(До 170-річчя філософського факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)

Матеріали
Міжнародної наукової конференції
(20-21 квітня 2004 року, Київ)

Problemata actualia
philosophiae, politologiae et religionis
(Ad 170 annos facultatis philosophicae
Kiioviensis nationalis universitatis
nomine Taras Schevtschenco)

Materiae conferentionis scientialis internationalis
(20-21 Aprilis, anno 2004. Kiiovia)

Київ 2004

жк

Маріупольський
державний університет
АБОНЕМЕНТ наукової
та художньої літератури
м. Маріуполь

Маріупольський
державний університет
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
м. Маріуполь

198488

993
A93
УДК 1+2+32](063)
ББК-87я43+86я43+66я43
А 43

33-00

Актуальні проблеми філософських, політологічних і релігієзнавчих досліджень (До 170-річчя філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка). Матеріали Міжнародної наукової конференції "ЛЮДИНА — СВІТ — КУЛЬТУРА" (20-21 квітня 2004 року, Київ). — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 976 с.

ISBN 966-8365-12-7

Рекомендовано

*до друку Вченою радою філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 6 від 29 березня 2004 року).*

Редакційна комісія: Конверський А.Є., д-р філос.н., професор, декан філософського факультету (голова); Бугров В.А., канд. філос.н., доцент, заступник декана (відповідальний секретар); Добронравова І.С., д-р філос.н., професор; Губерський Л.В., академік НАН України, д-р філос.н., професор; Кирилюк Ф.М., д-р філос.н., професор; Лой А.М., д-р філос.н., професор; Лубський В.І., д-р філос.н., професор; Панченко В.І., д-р філос.н., професор; Русин М.Ю., канд. філос.н., професор; Шляхтун П.П., д-р філос.н., професор; Ярошовець В.І., д-р філос.н., професор.

Відповідальний за випуск: Бугров В.А., канд. філос.н., доцент, заступник декана з наукової роботи.

Адреса редакційної комісії: 01033,
Київ, вул. Володимирська, 60.
Тел. (044) 239-32-81

Видано за сприяння Благодійної організації "Центр практичної філософії"
(Президент — канд. філос.н. А.В.Толстоухов)

та

ТОВ "САНТАННА"

(Голова правління — К.Й.Антонівський, директор — А.Й.Лященко)

ISBN 966-8365-12-7

© Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, 2004

